

14 november 2018

Tekst rechter tijdens uitspraak Zwarte Pietenzaak

Waar gaat deze zaak over?

De zaak gaat over de vraag of de wijze waarop Zwarte Piet wordt uitgebeeld in de Sinterklaasintocht die komende zaterdag zal worden gehouden en de uitzending daarvan op de Nederlandse televisie, in strijd is met internationaal geldende mensenrechten. De Stichting stelt dat de aanwezigheid van Zwarte Pieten en roetveegpieten de landelijke intocht racistisch en discriminerend maakt. Zij eist dat ieder optreden van de traditionele figuur van Zwarte Piet bij de intocht voor zover dit gepaard gaat met racistische kenmerken en gedragingen wordt verboden, althans dat uitzending van die beelden wordt verboden.

Achtergronden

Over de uitbeelding van Zwarte Piet in het Sinterklaasfeest wordt in de Nederlandse samenleving al jaren gediscussieerd. Tegenstanders van Zwarte Piet vinden dat deze figuur een racistisch stereotype vertolkt en racisme in stand houdt en daarom aangepast moet worden. Voorstanders menen dat Zwarte Piet een onderdeel is van een eeuwenoude, waardevolle Sinterklaastraditie die niets met racisme te maken heeft en zij willen Zwarte Piet behouden. De discussie is geleidelijk heftiger geworden en heeft trekken gekregen van een gesprek tussen doven.

Het VN-Comité bij het Internationaal Verdrag tot uitbanning van Rassendiscriminatie heeft zich in 2015 expliciet uitgesproken over de Nederlandse Zwarte Piet-figuur. Het Comité liet weten dat zij begrijpt dat het Sinterklaasfeest voor veel mensen in Nederland een feest is, maar dat zij bezorgd is over het feit dat Zwarte Piet daarbij soms wordt afgebeeld op een manier die een afspiegeling is van negatieve beelden over mensen van Afrikaanse afkomst. Het comité was van oordeel dat zelfs een diepgewortelde culturele traditie geen discriminerende praktijken en stereotypen kan rechtvaardigen. Het Comité heeft de Nederlandse overheid opgeroepen om een redelijke balans te zoeken, bijvoorbeeld door een andere uitbeelding van de Zwarte Piet figuur, en op die manier respect te verzekeren voor de mensenrechten van alle inwoners van Nederland.

Ook het College voor de Rechten van de Mens heeft zich over Zwarte Piet uitgesproken. Ook volgens haar kleven aan Zwarte Piet discriminerende aspecten. Een aantal typische kenmerken en gedragingen van Zwarte Piet kan, in onderlinge samenhang, een negatief stereotype van mensen met een donkere huidskleur schetsen en bevestigen. Denk aan de combinatie van kenmerken, gedragingen en rol als een (egaal) zwart of donkerbruin gezicht, zwart kroeshaar, dik aangezette rode lippen, gouden oorringen, krompraat of accent, niet al te slim, atletisch, een onderdanige houding, een ondergeschikte rol naast een blanke man en dergelijke. Het College meent dat een verbod van zwarte Piet van staatswege niet de uitweg is uit het debat. Het is aan de samenleving, en niet aan de

datum 14 november 2018
pagina 2 van 9

overheid, om te bepalen hoe de inhoud van traditionele volksfeesten en bijbehorende figuren eruit moeten zien.

Het kabinet heeft erkend dat in de vertolking van Zwarte Piet negatieve stereotyperingen een rol kunnen spelen. Deze kunnen onbedoeld discriminatie en vooroordelen in de hand werken. Het kabinet is eveneens van mening dat een verbod op Zwarte Piet niet de uitweg is, maar dat de overheid wel een rol kan spelen om een respectvolle dialoog te faciliteren zodat er vanuit de maatschappij initiatieven ontstaan om Zwarte Piet een figuur te laten zijn die iedereen recht doet. Toenmalig minister Asscher heeft verschillende ronde tafelgesprekken georganiseerd waarin voor- en tegenstanders met elkaar in gesprek zijn gegaan.

De Kinderombudsman heeft naar aanleiding van klachten van ouders over discriminerende effecten van Zwarte Piet in 2016 onderzoek gedaan naar de figuur van Zwarte Piet vanuit kinderrechtenperspectief. De Kinderombudsman kwam tot de bevinding dat de figuur van Zwarte Piet kan bijdragen aan pesten, uitsluiting of discriminatie en heeft aanbevolen Zwarte Piet zodanig aan te passen dat kinderen geen negatieve effecten meer ervaren. Bij de sinterklaasintocht 2017 is sprake geweest van een confrontatie tussen voor- en tegenstanders van ongewijzigde handhaving van de Sinterklaastraditie, die heeft geleid tot een blokkade op de Afsluitdijk van tegenstanders die bij de intocht wilden demonstreren. De strafrechter heeft de daders onlangs veroordeeld. Ook voor de intocht die komende zaterdag in Zaanstad staat gepland lopen de spanningen op.

Bespreking van de zaak

Spoedeisend belang?

De stichting heeft onder meer opgemerkt dat zij pas recent aan de weet is gekomen dat er naast roetveegpieten ook volledig zwarte pieten aan de intocht deelnemen. Dat in aanmerking genomen is de voorzieningenrechter is van oordeel dat de Stichting voldoende spoedeisend belang heeft gesteld om haar vorderingen, voor zover gericht tegen de intocht en de uitzending daarvan, verdergaand te onderzoeken.

Er is echter geen spoedeisend belang gesteld bij de vorderingen voor het overige. Ten aanzien van die vorderingen (5, 6, 7 en 13) verklaart de voorzieningenrechter zich dan ook onbevoegd.

Recht om te klagen?

De Stichting stelt in de dagvaarding dat zij haar vorderingen instelt voor zichzelf en in haar hoedanigheid van procesgevolmachtigde en vertegenwoordiger van nader bekend te maken personen. Om op naam van derden te procederen, waardoor deze derden partij worden bij een te wijzen vonnis, had de Stichting de namen en woonplaatsen van haar volmachtgevers

Rechtbank Noord-Holland

datum 14 november 2018
pagina 3 van 9

in de dagvaarding moeten opnemen. Dat heeft zij niet gedaan. De Stichting voert deze procedure dus niet namens derden. Wel kan zij als stichting opkomen voor de belangen van derden, zoals zij mede voor ogen heeft. Daarvoor is opname van de namen in de dagvaarding niet nodig.

De Stichting voert deze procedure als een collectieve actie. Ons procesrecht kende traditioneel als uitgangspunt dat je in rechte alleen voor je eigen belangen kunt opkomen. In de loop der jaren is daarop verruiming aangebracht. Onderkend werd dat er steeds meer aangelegenheden waren waardoor belangen van groepen burgers werden getroffen. Dat heeft geleid tot invoering van een regeling die het mogelijk maakt om belangen te bundelen: je richt een stichting of vereniging op die in de statuten omschrijft waar zij zich mee bezig gaat houden. Die voert het proces dan ten behoeve van anderen. Daaraan zijn wel enkele voorwaarden verbonden. De wet stelt onder meer de eis dat de stichting voorafgaand aan het aanspannen van het proces overleg moet hebben gevoerd over wat zij van de rechter wil vragen.

Door gedaagden is aangevoerd dat dit overleg niet of onvoldoende heeft plaatsgevonden. De voorzieningenrechter stelt vast dat de Stichting op vrijdag 2 november 2018 is opgericht. Op dezelfde dag heeft de Stichting sommatiebrieven aan gedaagden gestuurd met daarin haar eisen. De termijn om met die eisen in te stemmen is gesteld op maandag 5 november om 17.00 uur. De Stichting heeft niet weersproken dat alle gedaagde de sommatiebrief pas na het verstrijken van die termijn hebben ontvangen. Buiten het versturen van de sommatiebrief heeft de Stichting met gedaagden geen contact gehad. Daarmee staat vast dat de Stichting met geen van de gedaagden overleg heeft gevoerd over de Sinterklaas Intocht 2018. Weliswaar hebben een tweetal bestuurders van de stichting in september 2018 een gesprek gevoerd met de burgemeester van Zaanstad, maar in dat gesprek hebben zij niet meegedeeld dat zij van plan waren een stichting op te richten en een kort geding te beginnen. Dat gesprek kan dan ook niet worden gezien als overleg als hiervoor bedoeld.

De Stichting voert als argument aan dat het internationale recht niet toestaat dat aan de bescherming tegen racisme en discriminatie in nationale wetgeving procesrechtelijke beperkingen worden opgelegd.

De voorzieningenrechter deelt deze opvatting niet. De internationale verdragen waarop de Stichting zich beroept staan toe dat het nationale recht voorwaarden stelt aan de ontvankelijkheid in procedures, zolang die de effectieve bescherming van de ingeroepen grondrechten niet verhinderen. Van die verhindering is hier geen sprake. De activisten die de Stichting hier als vehikel voor een collectieve actie gebruiken zijn al jaren actief in de

Rechtbank Noord-Holland

datum 14 november 2018
pagina 4 van 9

Zwarte Piet discussie. Zij hadden met een betere timing en inrichting van hun voorbereidingen voor tijdig overleg kunnen zorgen.

De Stichting stelt verder dat al sinds 2013 gedemonstreerd wordt tegen Zwarte Piet en dat al veel is gedaan om iets te bereiken, maar dat overheden niet bereid zijn om met tegenstanders van Zwarte Piet te praten. Het voorgeschreven overleg betreft echter niet het laten horen van een mening in demonstraties of het innemen van een standpunt in een algemeen maatschappelijk debat. Er moet worden overlegd met de partijen tegen wie de belangenorganisatie de rechtszaak wil aanspannen en het overleg moet gaan over die rechtszaak.

De Stichting stelt ook nog dat overleg met gedaagden zinloos zou zijn geweest, omdat haar eisen toch niet zouden worden ingewilligd.

Voor zover deze stelling betrekking heeft op het beleid van NTR dat zij vanwege haar redactionele onafhankelijkheid niet vooraf (met actiegroepen) in discussie gaat over de inhoud van televisieprogramma's, wordt daarop als volgt gereageerd. Het door de wet vereiste overleg heeft niet als eerste of enige doel dat eisen worden ingewilligd. Het overleg is ook bedoeld om partijen de gelegenheid te geven het standpunt van de ander te vernemen, daarop te reageren en te zoeken naar oplossingen. De omstandigheid dat NTR zichzelf wat betreft het doen van mededelingen omtrent de inhoud van programma's beleidsmatige beperkingen oplegt, brengt niet mee dat NTR niet bereid zou zijn geweest te luisteren naar de standpunten van de Stichting. Aannemelijk is dat zij het overleg op zijn minst zou hebben aangegrepen om uit te leggen wat de achtergronden van haar beleid zijn en wat de speelruimte is die zij heeft in het maatschappelijk klimaat waarin zij moet opereren.

De Stichting heeft, kortom, precies gedaan wat de wetgever heeft willen voorkomen: zij heeft gedaagden overvallen door in een veel te laat stadium haar eisen bekend te maken heeft hen door het stellen van een veel te korte sommatietermijn geen enkele gelegenheid gegeven op haar standpunten te reageren.

De voorzieningenrechter passeert tenslotte het argument van de Stichting dat van haar bestuurders niet verwacht kan worden dat zij overleg met gedaagden voeren, omdat zij worden bedreigd. Van bedreiging van deze bestuurders door *gedaagden* is immers allerminst gebleken.

De voorzieningenrechter is op grond van deze vaststellingen van oordeel dat de Stichting inderdaad niet heeft voldaan aan de voorwaarde dat voorafgaand overleg moet zijn gevoerd.

datum 14 november 2018
pagina 5 van 9

Die voorwaarde moet in een zaak als deze van grote betekenis worden geacht. Genoemd is al dat gezaghebbende instituties van opvatting zijn dat door middel van overleg moet worden gekomen tot aanpassing van de figuur van Zwarte Piet.

Het overleg had in ieder geval kunnen worden gebruikt om te komen tot een scherpere formulering van de vorderingen en een precisering van het debat. Dat zou in deze zaak niet onwelkom zijn geweest. Verder zou dat overleg de Stichting tot de conclusie hebben kunnen voeren dat Nicam en het commissariaat voor de Media wat betreft de oplossing van haar grieven geen enkele rol kunnen spelen en dus volstrekt ten onrechte in de zaak zijn betrokken. Ook in zoverre had het overleg zinvol kunnen zijn.

Het voorgaande brengt mee - en dat is de beslissing - dat de stichting ten aanzien van alle gedaagden *in haar vorderingen niet kan worden ontvangen*.

Dat betekent dat de voorzieningenrechter aan een inhoudelijke beoordeling van de vorderingen niet kan toekomen. De intocht en de televisie-uitzending daarvan kan doorgaan op de manier waarop de organisatoren die hebben voorbereid. Maar vanwege de grote belangstelling voor de zaak en bij wijze van - niet bindende - bijdrage van de rechter aan het maatschappelijk debat, wordt over de inhoud van de zaak toch wat gezegd.

Ten overvloede overwegingen

Ook indien de rechter zich wel over de inhoud van de zaak had mogen buigen, had de Stichting de zaak niet gewonnen.

Dat heeft alles te maken met de inrichting van de Nederlandse staat als een democratische rechtsorde en met de rol die de vrijheid van meningsuiting daarbinnen speelt. Art. 7 lid 3 van de Grondwet bepaalt dat voor het openbaren van gedachten of gevoelens, niemand voorafgaand verlof nodig wegens de inhoud daarvan, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet. Dat brengt mee dat meningsuitingen in beginsel niet vooraf kunnen worden verboden. Het tweede lid van art. 7 bepaalt dat er geen voorafgaand toezicht is op de inhoud van een radio- of televisie-uitzending. Deze voorschriften verzekeren dat we in Nederland geen censuur kennen. Maar je bent wel verantwoordelijk voor wat je zegt en schrijft en je kunt voor die uitingen achteraf ter verantwoording worden geroepen.

Bij de uitleg van art 7 van de Grondwet is ook de rechtspraak over artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens van belang. Op grond van dat artikel heeft een ieder recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te

datum 14 november 2018
pagina 6 van 9

koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen.

Het is vaste rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat de vrijheid van meningsuiting ruim genomen moet worden. Het bestrijkt niet alleen de inhoud van informatie en ideeën, maar ook een grote verscheidenheid aan vormen en manieren waarop deze gepresenteerd, overgedragen en ontvangen worden. Daarbij brengen de eisen van pluralisme, tolerantie en ruimdenkendheid met zich mee dat ook informatie en ideeën die als beledigend of schokkend kunnen worden ervaren bescherming verdienen. Dat geldt overigens zowel voor uitingen van de voorstanders als voor die van de tegenstanders van Zwarte Piet.

Totdat de discussie over Zwarte Piet in Nederlands losbarstte lag het niet direct voor de hand om de keuze voor een bepaalde *uitbeelding* van de figuur van Zwarte Piet als een meningsuiting te duiden. Dat is in de afgelopen jaren veranderd. Door de politisering van de discussie heeft de keuze voor de wijze waarop Zwarte Piet wordt uitgebeeld het karakter gekregen van een stellingname. Dat brengt mee dat er niet langer aan kan worden getwijfeld dat die keuze binnen het bereik van de vrijheid van meningsuiting is gekomen. De Stichting heeft er terecht op gewezen dat ook aan de belangen waarvoor zij opkomt grondrechtelijke bescherming toekomt. Het verbod van racisme is inderdaad een zeer belangrijke internationaalrechtelijke norm. Hetzelfde geldt voor het verbod van discriminatie. Aan de orde is dus een conflict van grondrechten. Dat betekent dat een afweging van de door de betrokken grondrechten beschermde belangen moet plaatsvinden. Daarbij moet in het oog worden gehouden dat het in deze zaak gaat om een afweging die grondslag moet zijn voor het ingrijpen van de rechter *vooraf*. NTR heeft er terecht op gewezen dat daarvoor alleen aanleiding kan zijn indien er een forse inbreuk op grondrechten dreigt. Van een zodanige dreiging kan alleen sprake zijn indien die inbreuk voorzienbaar is.

De voorzieningenrechter is van mening dat dat kan hier niet worden vastgesteld. De vrijheid van meningsuiting is wat betreft de manifestatie van Zwarte Piet in de landelijke intocht op een aantal manieren in het geding.

1. In de eerste plaats gaat het om uitingen van deelnemers aan de intocht.
2. Verder gaat het om de doorgifte van die uitingen door NTR als verslag leggende instantie, bij voorbeeld waar het betreft het uitzenden van de als Zwarte Piet verklede bezoekers van de intocht, en van figuranten die worden aangeleverd door het lokale intochtcomité en waarvoor NTR niet verantwoordelijk is.
3. Daarnaast gaat het om gebruik van die uitingen in de context van een door de NTR vervaardigd programma.

datum 14 november 2018
pagina 7 van 9

4. En tenslotte gaat het om het optreden van “eigen” en volgens eigen opvattingen van NTR uitgedoste Pieten in dat programma.

De uitingen zijn niet in al die contexten hetzelfde en zijn voor een belangrijk deel ook niet of niet in detail vooraf bekend. Ze worden hierna afzonderlijk langsgelopen. Van toetsing van de rechtmatigheid van de inhoud van de uitingen van de bezoekers van de intocht en de deelnemers die als figuranten aan de intocht meedoen kan alleen al geen sprake zijn omdat die inhoud niet bekend is. De enkele mededeling dat te verwachten is dat er ook geheel zwarte Pieten zullen meelopen kan geen basis zijn voor een zinnig debat ten overstaan van de rechter.

Van een *gezamenlijke* verantwoordelijkheid van NTR en de gemeente als gezamenlijke organisatoren zou wellicht sprake kunnen zijn indien, gebaseerd op ervaringen met eerdere soortgelijke evenementen, voorzienbaar is dat de intocht hoe dan ook gepaard zal gaan met ernstige schendingen van de grondrechten van degenen die op ingrijpen aanspraak maken, maar dat is niet gesteld en in ieder geval niet onderbouwd.

Verder is de verantwoordelijkheid voor *doorgifte* van uitingen door een publieke omroep een andere dan voor het doen van de uiting. NTR komt wat betreft het uitzenden van de intocht de ruime bescherming van de vrijheid van meningsuiting toe die door het Europees Verdrag aan de pers wordt toegekend. Die vrijheid omvat ook het doorgeven van uitingen van derden die jegens anderen onrechtmatig zouden kunnen zijn.

Dan komt de voorzieningenrechter nu te spreken over de verantwoordelijkheid van de NTR voor de *eigen* uitingen.

Daarbij is een belangrijk gegeven dat NTR niet alleen het programmatische deel en de verslaglegging van de landelijke intocht verzorgt. Zij verzorgt ook het Sinterklaasjournaal, waarin de intocht komende zaterdag wordt uitgezonden. Dat journaal is gedurende een week of drie iedere avond op kinder-primetime op TV.

De voorzieningenrechter herhaalt dat door het VN-Comité niet is aangedrongen op een verbod van iedere uitbeelding van Zwarte Piet maar op het komen tot een *andere* uitbeelding van de Zwarte Piet figuur. Ook de Kinderombudsman en het College voor de Rechten van de Mens zijn van opvatting dat moet worden gezocht naar *aanpassingen* van de figuur van Zwarte Piet. Het College heeft daarbij als vingerwijzing gegeven dat moet worden gekeken naar het totaalplaatje en het totaalbeeld van de Pieten als groep. Een divers geschminkte groep Pieten zal volgens het College doorgaans niet zo snel de negatieve typerend werken.

Aan deze opvattingen ligt de veronderstelling ten grondslag dat de figuur van Zwarte Piet zodanig aanpasbaar is dat de spanning tussen het recht op vrijheid van meningsuiting en het recht om niet te worden gediscrimineerd of racistisch te worden bejegend, verdwijnt.

datum 14 november 2018
pagina 8 van 9

De voorzieningenrechter acht niet aannemelijk gemaakt dat dit een illusie is. NTR heeft opgemerkt dat er zij in het kader van haar journalistiek beleid naar streeft haar programma's en het Sinterklaasfeest niet ten onder te laten gaan aan de zeer verhitte discussie tussen pro en anti Zwarte Piet bewegingen. NTR heeft de ambitie om daarbinnen zo goed mogelijk de maatschappelijke ontwikkelingen te weerspiegelen.

NTR heeft uiteengezet hoe zij daartoe in de afgelopen jaren met uiteenlopende andere uitbeeldingen en verhaallijnen heeft gepoogd de kijkers mee te nemen in relativisering van de kleur van de figuur Piet. De voorzieningenrechter stelt op grond van die uiteenzetting en de daarbij gegeven voorbeelden vast dat de NTR een groot aantal van de door de Stichting opgesomde negatieve elementen in de afgelopen jaren onderhanden heeft genomen. Die vaststelling is in de context van deze zaak niet onbelangrijk. De voorzieningenrechter acht aannemelijk dat de impact van het Sinterklaasjournaal op de beeldvorming die de figuur van Zwarte Piet bij kinderen teweeg brengt vele malen groter is dan dat van de landelijke intocht op zichzelf en dat de inhoud van de verhaallijn en de variatie in de opgevoerde types die beeldvorming mede bepalen. Verder heeft de voorzieningenrechter de indruk dat vele anderen instanties in de samenleving (scholen, publieke diensten, winkelketens) bij de vormgeving van hun Sinterklaasvieringen en/of hun uitingen in de publieke ruimte kijken naar wat de NTR doet.

De Stichting heeft op de uiteenzettingen van de NTR niet concreet gereageerd. Zij is niet ingegaan op de vraag wat de invloed van een programma als het Sinterklaasjournaal op de beeldvorming en de normvorming zou kunnen zijn. Ook heeft zij niet duidelijk aangegeven wanneer volgens haar een resultaat is bereikt waarvan kan worden gezegd dat van negatieve stereotypering geen sprake meer is. Voor zover zij de opvatting mocht huldigen dat daarvan pas sprake kan zijn wanneer de uitgebeelde pieten geheel ongeschminkt zijn, heeft zij die niet van onderbouwing voorzien. De door haar overgelegde producties hebben vrijwel alle betrekking op de "klassieke" zwarte piet als door het College voor de Rechten van de Mens omschreven. Niet betwist is dat daarvan op de wijze als door NTR omschreven in geleidelijk toenemende mate afscheid wordt genomen. Ook in zoverre zijn de ver strekkende vorderingen van de Stichting onvoldoende onderbouwd.

Tenslotte

De voorzieningenrechter is tenslotte van oordeel dat de Stichting onvoldoende oog heeft voor de complexiteit van het proces waarin de samenleving met de zwarte piet discussie verzeild is geraakt. Zwarte Piet is aan het veranderen, dat leidt geen twijfel. Sommigen vinden dat dit proces te langzaam gaat. Dat mag. Er zijn er ook die vinden dat het proces te snel gaat. Een objectieve maatstaf daarvoor is er niet. Van belang is dat het gesprek voortgezet wordt.

de Rechtspraak

Rechtbank Noord-Holland

datum 14 november 2018
pagina 9 van 9

Wat dat betreft stemmen de meest recente ontwikkelingen niet tot vreugde. Ik verwijs naar een afbeelding die verscheen in het HD van afgelopen zaterdag. Ik vraag u allen: willen we op deze manier een kinderfeest vieren?

De Stichting heeft haar grieven toegelicht met verwijzing naar een groot aantal publicaties waarvan de strekking is dat de wijze waarop in Nederland met de figuur van Zwarte Piet wordt omgegaan een manifestatie is van structureel racistische tendensen in de samenleving. Tendensen die volgens de Stichting mede zijn toe te schrijven aan een onverwerkt verleden als voormalig koloniaal rijk. Als dit zo is, en het zijn niet de minsten die de Stichting daarin bijvallen, is dat temeer reden om met elkaar het gesprek te voeren.